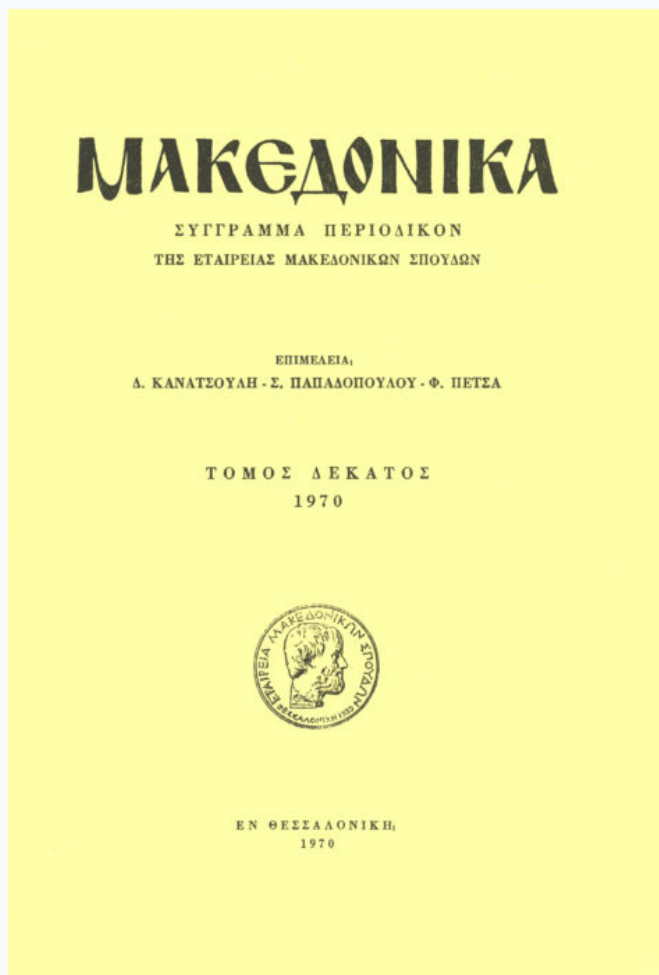

Μακεδονικά

Τόμ. 10, Αρ. 1 (1970)

Jean Charbonneaux-Roland Martin-François Villard, Grèce Hellénistique (330-50 avant J. C.), L'univers des formes

Φώτιος Μ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.816](https://doi.org/10.12681/makedonika.816)

Copyright © 2015, Φώτιος Μ. Πέτσας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. Μ. (2015). Jean Charbonneaux-Roland Martin-François Villard, Grèce Hellénistique (330-50 avant J. C.), L'univers des formes. *Μακεδονικά*, 10(1), 329–332. <https://doi.org/10.12681/makedonika.816>

λευταία ενότητα τοῦ κεφαλαίου — θὰ ἐνδιέφερε τὸν κάθε παιδαγωγό. Μέσα σὲ δεκαεπτὰ σελίδες (σ. 76-92) βρίσκει κανεὶς, μὲ κάθε λεπτομέρεια, ὅλους τοὺς κανονισμοὺς, ποὺ διέπουν τὸ ὁμαδικὸ παιδικὸ παιχνίδι. Στὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μὲ τὴν Κοινωνικὴ ὀργάνωση καὶ τὸ Λαϊκὸ δίκαιο (σ. 92-101).

Τὸ τρίτο κεφάλαιο τοῦ δευτέρου μέρους (σ. 102-195) περιλαμβάνει τὴν «Πνευματικὴ ζωή». Ἀρχίζει μὲ τὴ «Λαϊκὴ λατρεία»: ἀναφέρονται οἱ γιορτὲς καὶ οἱ Ἅγιοι μὲ τὴ σειρά τοῦ Ἑορτολογίου, μὲ ἓνα πλῆθος λαϊκῶν ἐθίμων, συνηθειῶν, σχετικῶν τραγουδιῶν, εὐχῶν κ.λ. Τὸ θέμα τῆς Λαϊκῆς λατρείας τελειώνει μὲ τὰ «Ἀγροτικὰ ἔθιμα». Ἀκολουθοῦν 93 δημοτικὰ τραγούδια καταγραμμένα σύμφωνα μὲ τὸν καθιερωμένον τρόπο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀναφέρονται ἔπειτα τὰ μουσικὰ λαϊκὰ ὄργανα τῆς Ἐπανομῆς, οἱ παροιμίες, τὰ τοπωνύμια καὶ τὸ γλωσσάρι.

Ὁ τόμος αὐτὸς τῶν «Χρονικῶν τῆς Χαλκιδικῆς» μὲ τὸ ἀξιόλογο περιεχόμενον τοῦ καὶ τὴν ἄρτια ἐκτῶσή του εἶναι μιὰ θετικὴ προσφορά τοῦ συγγρ. πρὸς τὴ γενέτειρα Ἐπανομὴ καὶ γενικότερα πρὸς τὴ λαογραφίαν τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Μακεδονίας. Τιμὰ καὶ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῆς Χαλκιδικῆς, ἡ ὁποία μὲ τὴ γλίσχρα οἰκονομικὰ της ἀνέλαβε νὰ τυπώσῃ τὸ ἔργο. Ἄν κανεὶς ἀναλογισθῇ τὴν παντελεῖ ἔλλειψη οἰκονομικῶν πόρων τῆς Ἑταιρείας, τότε θὰ ἀντίληφθῇ τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας τῶν μελῶν ποὺ ἀπαρτίζουν τὸ συμβούλιό της καὶ τὸν ἀγῶνα τους νὰ κρατήσουν στὴ ζωὴ τὸ πολύτιμο περιοδικό, ποὺ καὶ στὴν ἐπιστήμην καὶ στὸ Ἔθνος προσφέρει. Ἀξίζει κάθε ἔπαινος στὰ μέλη ἐκεῖνα τῆς Ἑταιρείας, ποὺ καταβάλλουν κάθε προσπάθεια, ὥστε νὰ συνεχισθῇ τὸ κοινωνικὸ, ἐπιστημονικὸ καὶ ἔθνικὸ ἔργο της.

N. A. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Jean Charbonneau-Roland Martin-François Villard, Grèce Hellénistique (330-50 avant J. C.), L'Univers des Formes, ἐκδ. Gallimard, Paris 1970, σελ. X+432.

Ἡ ἀρίθμηση τῶν σελίδων περιλαμβάνει ὅλα: frontispiece καὶ 421 εἰκόνες, ἡ ἐντὸς κειμένου ἀσπρόμαυρες καὶ ἐγχρωμες, μερικὲς ἀναδιπλούμενες, ἡ ἐκτὸς κειμένου συμπληρωματικὰς πίνακες μὲ εἰκόνες (σ. 343-348), μὲ σχέδια κατόψεων, τομῶν καὶ ἀναπαράστασεων, χάρτες κ.λ. (σ. 349-362), ὅλα μὲ συνεχεῖ ἀρίθμηση εἰκόνων ἀπὸ 1-421. Περιλαμβάνει ἐπίσης χρονολογικὸ πίνακα (σ. 363-368), βιβλιογραφία (σ. 369-382), κατάλογο εἰκόνων μὲ σχετικὰς πληροφορίες (σ. 383-400), λεξιλόγιο ἐρμηνευτικὸ (σ. 401-422) κ.λ.

Τὸ ὠραιότατο βιβλίον εἶναι ὁ 18ος τόμος στὴ σειρά «L'Univers des Formes», ποὺ διευθύνουν ὁ André Malraux καὶ ὁ André Parrot, ὁ ὁποῖος ἀπευθύνει πρωτοσέλιδο χαιρετισμὸ (σ. VII) στὸν πρῶτον ἀπὸ τοὺς τρεῖς συγγραφεῖς, τὸν Jean Charbonneau, ποὺ πῆθανε τὸ 1969. Ἐξηγεῖ ὅτι ἀπὸ τίς σημειώσεις τοῦ Charbonneau καὶ μὲ τίς εἰκόνες, ποὺ εἶχε διαλέξει ὁ ἴδιος, συγκρότησε τὸ κείμενον τοῦ μέρους τοῦ ὁ Jean Marcadé. Τὸ ὄνομα τοῦ Charbonneau ὡστόσο μπαίνει πρῶτον στὸν τίτλον τοῦ βιβλίου «comme un dernier et solennel adieu», «σὺν τελευταίος, ἐπισημὸς ἀποχαιρετισμός». Ὁ Charbonneau δὲν εἶχε μόνον τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἀνεξάντλητη γνῶσιν τῶν προβλημάτων, ἀλλ' εἶχε ἀκόμα «αἰσθαντικότητα, ποὺ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ φθάνῃ πάντοτε στὸ βάθος τῶν πραγμάτων, ὡς τὴν ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας ἦταν μέτοχος», «jusqu'à l'âme de l'Hellade dont il était participant».

Ἀκολουθεῖ δύο σελίδων πρόλογος τοῦ Roland Martin (σ. IX-X). Ὁ ἴδιος γράφει καὶ τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ τρία κύρια μέρη τοῦ βιβλίου, γιὰ τὴν Ἀρχιτεκτονικὴ (σ. 3-94). Τὸ δεῦ-

τερο μέρος, για τη Ζωγραφική, γράφει ο François Villard (σ. 95-198), ενώ το τρίτο, για τη Γλυπτική (σ. 199-336), φέρει, όπως είπαμε, την υπογραφή του Jean Charbonneaux, με την προσθήκη: «texte établi et adapté par Jean Marcadé».

Ακολουθεί τρισεπίλογος επίλογος του Roland Martin (σ. 337-339). Σ' ένα τέταρτο μέρος μεθοδικά, με το γενικό τίτλο Documentation Générale, δίνονται: α) Τέσσερες ακόμη πίνακες με εικόνες εκτός κειμένου ασπρόμαυρες (σ. 345-348), β) αρχιτεκτονικά σχέδια κατόψεων, τομών και αναπαραστάσεων (σ. 351-362), γ) ένας τετρασεπίλογος πίνακας χρονολογικός («συγχρονιστικός») με εξ στήλες: το έτος, τα ιστορικά γεγονότα, τα σύγχρονα καλλιτεχνήματα στη στεριανή Ελλάδα με την Αθήνα (και τη Μακεδονία) μαζί, έπειτα στη «δυτική Ελλάδα» (Σικελία, Ιταλία κ.λ.) και τέλος στην Αφρική και την Ανατολή (σ. 364-367), δ) συντομωγραφίες και βιβλιογραφία κατά κεφάλαιο του βιβλίου και κατά τόπους (σ. 370-380) με πίνακα συγγραφέων (σ. 380-381), ε) κατάλογος εικόνων με τις σχετικές πληροφορίες (σ. 383-400), στ) πίνακας λεξιλογικός (σ. 403-422), και ζ) χάρτες, ένας του ελληνιστικού κόσμου αναδιπλούμενος και άλλος με λεπτομέρεια, μόνο την Ελλάδα και τη Μ. Ασία (σ. 424 κ.έ.).

Συνοπτικά, τα περιχόμενα του βιβλίου είν' αυτά.

Δεν θ' αναφερθούμε στο σύνολο. Είναι ένα καλό βιβλίο, όπως όλα της σειράς. Κείμενο, εικονογράφηση και συμπληρώματα το κάμουν χρησιμώτατα.

Στά «Μακεδονικά» θά χαιρετίσουμε κυρίως το γεγονός ότι η μητρόπολις του Έλληνισμού, η Μακεδονία, παίρνει επί τέλους σιγά-σιγά τη θέση, που της ταιριάζει στα συγγράμματα για την ελληνιστική τέχνη. Στο νέο βιβλίο δεν μνημονεύονται μόνον τα ονόματα των βασιλέων της Μακεδονίας, όπως συνέβαινε ως τώρα. Αντιπροσωπεύονται με πρώτης τάξεως έργα τέχνης ή Πέλλα κυρίως και η Μιέζα (Λευκάδια), αλλά και η Βέροια, ενώ το ανάκτορο της Βεργίνας, ο κρατήρας από το Δερβένι, ο «τάφος του Λαγκαδά» και άλλα ευρήματα μακεδονικά δημιουργούν την εντύπωση ότι στους αρχαιολόγους όλου του κόσμου επί τέλους εδραιώνεται η ιδέα ότι η Μακεδονία αποτελεί σπουδαίο μέρος του συνόλου, που λέγεται Ελλάδα και Έλληνισμός.

Η Πέλλα πρώτα και η Μακεδονία γενικά έρχονται στο νοῦ του R. Martin στην Εισαγωγή ακόμα του πρώτου μέρους, για την Αρχιτεκτονική, όπου (σ. 4) θέλει νά τονίση πώς οι νέες συνθήκες, «ή υπαρξη μιᾶς αὐλῆς και ἡ δημιουργία μιᾶς τάξεως ἀνωτέρων ἀξιοματούχων» στη Μακεδονία και ἄλλου, προκάλεσαν τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐξάπλωση ἀνακτορικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἔφεραν «les riches demeures de Pella», «τίς πλούσιες οἰκίες τῆς Πέλλας». Εἰκονίζονται θαυμάσια σὲ ὁλοσέλιδες εἰκόνες (εἰκ. 58 καὶ 59), ὅπου (σ. 62 καὶ 64) διατυπώνονται ἀξιόλογες παρατηρήσεις: Οἱ πρόσφατες ἀνασκαφές τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας ἐπλούτισαν, λέει, τίς γνώσεις μας γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς οἰκίας. Στὸ γενικὸ πλάνο τοῦ σπιτιοῦ τὸ βάρος πέφτει ἀκόμα στὴν περίστυλη αὐλὴ, ἀλλὰ παίρνουν μεγαλοπρέπεια οἱ ἐπίσημες αἰθουσες καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ χώροι μὲ τίς κιονοστοιχίες καὶ τίς περικοιτοῦχες, μὲ τὰ ὠραῖα καὶ ποικίλα ψηφιδωτά. Τὰ δάπεδα, τὰ στρωμένα μὲ χαλίκια, ἀπλωμένα σὺν τάπητες, σὲ κανένα ἄλλο τόπο δὲν εἶναι τόσο καλὰ προσαρμοσμένα στὸ ἀρχιτεκτονικὸ τους περιβάλλον. Ἀπὸ τὰ ἀριστουργηματικὰ ψηφιδωτὰ μὲ παραστάσεις οἱ σκηνές τοῦ κυνηγιοῦ εἶναι, λέει, ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν ἀρχόντων. Καὶ τονίζει ἡ σημασία τοῦ κονιάματος: ἡ Μακεδονία πρέπει νὰ ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κέντρα, ἀπ' ὅπου ἀπλώθηκε τὸ ζωγραφιστὸ κονίαμα τῆς ἐλληνιστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἔτσι, ἡ Μακεδονία ἔδωσε τεχνίτες, ὑλικά, ιδέες μὲ διαφόρους τρόπους, ὅπως π.χ. μὲ τὴ στοὰ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τὴ στοὰ τοῦ Φιλίππου στὴ Δῆλο, πού, μὲ τὴν εὐνοια τῶν Μακεδόνων, ἔγινε κέντρο παγκόσμιας ἀκτινοβολίας.

Λοιπόν, ἀνακαλύπτουμε γιὰ πρώτη φορὰ, μετὰ τὸ 1957, πὼς ἡ Μακεδονία δὲν πῆρε μονάχα, ἀλλὰ καὶ ἔδωσε.

Οί ψηφιδωτές παραστάσεις της Πέλλας παίρνουν τη θέση τους στο δεύτερο μέρος, για τη Ζωγραφική. Οί σελίδες οί αφιερωμένες στά λίγα πρωτότυπα έργα ζωγραφικής και στά ψηφιδωτά, πού μέσ σωθήκαν από τήν αρχαιότητα, αρχίζουν μέ τά ψηφιδωτά της Πέλλας (σ. 103 κ.έ.). Εικονίζονται σέ θραιώτατες, άλλ' όχι έγχρωμες εικόνες μέ πλάτος σελίδος ή όλοσέλιδες: ή άρπαγή της 'Ελένης (εικ. 95), ό Διόνυσος μέ τόν πάνθηρα (εικ. 97), ό 'Αλέξανδρος και ό Κράτερος από τό κυνήγι τοῦ λιονταριου (εικ. 105-106), λεπτομέρεια από τό ψηφιδωτό τοῦ Γνώσι και τό σύνολο (εικ. 107-108). 'Ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις γίνονται από τόν François Villard:

Στό ψηφιδωτό της άρπαγής της 'Ελένης παραδοσιακά στοιχεία είναι ή άνάπτυξη της συνθέσεως σέ μιá ζώνη, οί μορφές σέ τρία τέταρτα, αλλά όλες στό ίδιο πλάνο, πού παριστάνεται μέ τό βραχώδες έδαφος. Τά άνοιχτά χρώματα τών μορφών στό σκούρο βάθος θυμίζουν τή μονοχρωμία τοῦ έρυθρόμορφου ρυθμοῦ. Καί τό ψηφιδωτό τοῦ Διονύσου έχου- με τά ίδια. Καί μόνο τό μανιερίστικο θέμα του φέρνει στό νοῦ τήν έλληνιστική έποχή. Τά σκούρα περιγράμματα παραβάλλονται μέ όμοια, σέ ζωγραφία από τάφο της 'Αλεξάνδρειας, και μέ τίς βαθείς σκιές στίς μετόπες τοῦ τάφου τών Λευκαδίων (και στίς γκραβούρες τοῦ Andrea Mantegna) και φέρνουν στό νοῦ τοῦ F. Villard τεχνοτροπία τοῦ 'Απελλή.

'Αλλά παρουσιάζονται και νεωτερικά στοιχεία, χαρακτηριστικά της εισόδου της έλληνιστικής έποχής: τά άγωνιώδη πρόσωπα, τά σώματα μέ τούς τονισμένους μυς, ή κίνηση πού παρατηρείται ακόμα και στό κυνήγι τοῦ λιονταριου κ.λ. 'Ιδιαίτερα τονίζονται οί άρετές και τά νεωτερικά χαρακτηριστικά τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ Γνώση, πού «είναι χωρίς άμφιβολία μιá από τίς πιό άμεσες άπηχήσεις της μεγάλης έλληνικής ζωγραφικής τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.». 'Ο χάρος κατακτήθηκε από τίς μορφές, αλλά τό φυσικό περιβάλλον ακόμα δέν υπάρχει.

Μετά τήν Πέλλα, ό Τάφος τών Λευκαδίων είναι ό σπουδαιότερος αντιπρόσωπος της μακεδονικής άρχιτεκτονικής και ζωγραφικής στό νέο βιβλίο. 'Η πρόσοψη, παρμένη από τόν έγχρωμο πίνακα της τελικής δημοσιεύσεως τοῦ τάφου¹, δίνεται σέ όχι έγχρωμη, αλλά καθαρή εικόνα μέ πλάτος σελίδος (εικ. 53). 'Ο λόγος είναι για τή μνημειακή άρχιτεκτονική τών τάφων της μεταβατικής περιόδου από τούς κλασσικούς στοῦς έλληνιστικούς χρόνους. «La façade de la tombe de Levcadia est des plus complètes et des mieux composées» (σ. 56). 'Εδῶ αναφέρονται και οί τάφοι «τοῦ Λαγκαδῶ» και «της Παλατίτσας». Καί παρατηρεῖται: 'Ετσι δόθηκε ή πρώτη ώθηση σέ μιá δημιουργία, πού θά μεταμορφώσει τίς άρχιτεκτονικές συνθέσεις της έλληνιστικής έποχής: ή μνημειακή πρόσοψη και οί κολλητοί στόν τοίχο ρυθμοί, πού διαθρώνονται στό έξωτερικό ένός κτηρίου χωρίς όργανική σχέση μέ τήν κατασκευή και τό πλάνο της². 'Από δῶ ξεκινούν: πρόπλα, πύλες πόλεων, στρατιωτικά κτήρια, κατασκευές τοῦ θεάτρου, προσόψεις νυμφαίων κ.λ.

Στό δεύτερο μέρος, της Ζωγραφικής, γίνεται άναφορά στίς κενταυρομαχίες τών με- τοπών τοῦ τάφου (σ. 105) και εικονίζεται άσπρόμαυρη ή από τ' άριστερά δεύτερη (εικ. 98), παρμένη από τόν έγχρωμο πίνακα της δημοσιεύσεως τοῦ τάφου³. Στό τέταρτο μέρος τοῦ βιβλίου τέλος δίνονται τά σχέδια της τομής κατά μήκος τών θαλάμων και της κατόψεως τοῦ διθαλάμου τάφου (εικ. 396-397)⁴.

'Εκτός από της Πέλλας τά κτήρια και τά ψηφιδωτά, από τούς τάφους τών Λευκαδίων, τοῦ Λαγκαδῶ και της Παλατίτσας και από τό άνάκτορο, πού περιγράφεται (σ. 92) και δίνε-

1. Φ. Μ. Πέτσα, 'Ο Τάφος τών Λευκαδίων, 'Αθήναι 1966, πίν. Α'.

2. Πρβλ. Φ. Μ. Πέτσα ν, έ.ά., σ. 94 κ.έ.

3. Φ. Μ. Πέτσα, έ.ά., πίν. Δ'.

4. Φ. Μ. Πέτσα, έ.ά., σ. 24, εικ. 1, και σ. 26, εικ. 3.

ται η κάτωψη του (είκ. 398), η Βέροια έχει ένα λόγο στο «Grèce Hellénistique» με τη λουό-μενη κόρη της, την ταξιδευμένη στο Μόναχο (είκ. 252) και η Λητή (τὸ Δερβένι) με τὸν κρα-τήρα, τοῦ ὁποίου δίνεται ἔγχρωμη, ὁλοσέλιδη εἰκόνα, ἡ ὠραιότερη ἴσως δημοσιευμένη εἰκόνα τοῦ κρατήρος (είκ. 236). Καὶ ἡ Θάσος βέβαια ἀναφέρεται (σ. 243, εἰκ. 262), ἀλλὰ φεύγουμε πιά ἀπὸ τὴ μητροπολιτικὴ Μακεδονία.

Στὴ Βιβλιογραφία (σ. 371-380), ἀνάμεσα σὲ 388 βιβλία καὶ μελέτες, στὰ ὁποῖα παρα-πέμπουν οἱ συγγραφεῖς τὸν ἀναγνώστη, λίγα εἶναι τὰ ἐλληνικά δημοσιεύματα, μόνον 6-7, κι ἂν' αὐτὰ τὰ πιὸ πολλὰ ξενόγλωσσα. Γιά τοὺς μακεδονικοὺς τόπους γίνεται παραπομπή μόνον στὴ δημοσίευση τοῦ Τάφου τῶν Λευκαδίων καὶ γιὰ τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Πέλλας στὴν ἀνακοίνωσή μου στὸ Πρῶτο Διεθνὲς Συμπόσιο Ἑλληνορρωμαϊκοῦ Ψηφιδωτοῦ, τὸ 1963, στὸ Παρίσι¹. Μποροῦσε νὰ εἶναι περισσότερα ὀνόματα καὶ κείμενα ἐλληνικά. Ἀλλά: Graeca sunt, non leguntur.

Δὲν ἔχει καὶ λάθῃ τὸ βιβλίο; Καὶ βέβαια ἔχει. Ποιὸ βιβλίο δὲν ἔχει λάθῃ! Νὰ σημειώ-σω μερικὰ, ἴσως χρησιμεύσει σὲ δευτέρη ἐκδοσις ἢ μετάφρασις τοῦ βιβλίου:

Ἡ κρατίστραγὰς δὲν εἶναι «bronze dorée» (σ. 393). Ἐδῶ δικαιολογεῖται τὸ λάθος ἀπὸ τίς πρῶτες λανθασμένες ἀνακοινώσεις τοῦ εὐρήματος². Ποιὰ δικαιολογία ὅμως ὑπάρχει γιὰ τὸ λάθος στὴν περιγραφὴ τῆς προσώψεως τοῦ τάφου τῶν Λευκαδίων, ὅπου τὸ ἀέτωμα εἶναι «sans décor»; Μισὸ κεφάλαιο ἔχει γραφῇ, ἔστω δύο σελίδες, γιὰ τὸ «γλυ-πτὸ διάκοσμο τοῦ ἀετώματος» μὲ σχέδια κ.λ.³ Καὶ τὰ περιγράμματα μορφῶν σὲ μερικὰ ψηφιδωτὰ τῆς Πέλλας δὲν εἶναι «de bronze» (σ. 109), εἶναι ἀπὸ μολύβι. Διορθώνοντας ὁμοίῳ λάθος τοῦ ὁ C. M. Robertson παρατήρησε: «Since bronze would need to have been cast first in the required forms, its use for contours would imply a very precise cartoon to be rigidly followed by the floor-layer, while the malleable lead gives no such definite indication»⁴. Στὸ συγχρονιστικὸ πῖνακα τῶν χρονολογιῶν ἐπίσης συγχέονται κάπως τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ μπεῖν σὲ καθωρισμένη χρονολογικὴ σειρὰ τὰ μνημεῖα: περὶ τὸ 305 π.Χ. τὸ ψηφιδωτὸ τοῦ Γνώσης, ἀλλὰ περὶ τὸ 285 τὰ «μεγάλᾳ σπίτια τῆς Πέλλας», περὶ τὸ 280 τὸ ἀνάκτορο τῆς Παλατίτσας, περὶ τὸ 275 οἱ μακεδονικοὶ τάφοι γενικῶς καὶ μὲ τ' ὄνο-μά του ὁ Τάφος τῶν Λευκαδίων. Ἀλλ' αὐτὰ δὲν συμφωνοῦν οὔτε μὲ τὸ κείμενο. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἔγινε τὸ ψηφιδωτὸ (τοῦ Γνώσης) 20 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ σπίτι;

Καὶ ἔξω ἀπὸ τὴ Μακεδονία θὰ σημειώσω μερικὰ λάθῃ:

Ἡ ἀραιόστυλος ναὸς γίνεται ἀερόστυλος aërostyle ἀντὶ ἀεόστους (σ. 34 καὶ 403), ἡ Ἐφουρα τῆς Θεσπρωτίας γίνεται τόπος τῆς Ἀκαρνανίας (σ. 409), ἡ Δημητριάδα τοποθετεῖται στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου στοὺς χάρτες (εἰκ. 420).

Ἀλλ' αὐτὰ εἶναι λεπτομέρειες. Ἐδῶ ἔχουμε ἓνα θαυμάσιο βιβλίο μὲ καλογραμμένα κείμενα, μὲ ὠραιότερες εἰκόνες. Ἐνα βιβλίο ἐπὶ τέλους γιὰ τὴν Ἑλληνιστικὴ Τέχνη, ὅπου κάπως πραγματώνεται γιὰ πρώτη φορὰ ἡ γενικώτερη ἀπὸ τὸ 1957 καὶ δῶθε τάση, νὰ πάρῃ τὴ θέση, ποῦ τῆς ἀνήκει, ἡ μακεδονικὴ μητρόπολις στὸν ἐλληνιστικὸ κόσμον, ποῦ δημιουργήσε. Μακάρι νὰ μεταφρασθῇ ἐλληνικά καὶ νὰ κυκλοφορήσῃ μὲ τὴν ἴδια ἐκδο-τικὴ λαμπρότητα σ' ἐλληνικὴ ἐκδοσις τὸ βιβλίο.

Ἀλλὰ πότε θὰ ἔλθουν στὸ φῶς τὰ μακεδονικὰ ἀνάκτορα καὶ οἱ ἄλλοι τυμβόχωστοι τάφοι; Καὶ πότε θὰ δημοσιευθοῦν τ' ἀνεσκαμμένα; Εἶναι δική μας ἡ εὐθύνη γι' αὐτά.

Πάτραι 1970

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΙΕΤΣΑΣ

1. Mosaïque Gréco-romaine, Paris 1965, σ. 41-55.

2. Ἀλλὰ ἰδὲ «Μακεδονικά», τ. 9 (1969), Χρονικά Ἀρχαιολογικά, σ. 136 κ.έ., ἀριθ. 37.

3. Φ. Μ. Πιέτσας, ἑ.έ., σ. 170-171. Καὶ ΠΑΕ 1954, σ. 184 κ.έ., καὶ 1959, σ. 82 κ.έ. ἀριθ. 62, καὶ εἰκ. 3, ἀριθ. 62, κ.ά.

4. C. M. Robertson, Greek Mosaics, JHS 85 (1965), σ. 75 κ.έ.